

IWONA POGORZELSKA

ORCID: 0000-0002-1626-0101

Archiwum Państwowe w Kielcach

Materiały archiwalne do dziejów 2. Pułku Artylerii Lekkiej Legionów w okresie międzywojennym znajdujące się w zasobie Archiwum Państwowego w Kielcach

Słowa kluczowe: 2. Pułk Artylerii Lekkiej Legionów, Kielce, wojsko, kawaleria, Archiwa Rodzinne Niepodległej, Archiwum Państwowe w Kielcach

Keywords: 2nd Light Artillery Regiment of the Legions, Kielce, army, cavalry, Family Archives of the Independent Poland, State Archives in Kielce

Streszczenie: W artykule zaprezentowane zostały archiwalia z zasobu Archiwum Państwowego w Kielcach, na podstawie których prześledzić można udział wojska, w tym przypadku 2. Pułku Artylerii Lekkiej Legionów¹ (do 1 stycznia 1932 r. 2. Pułku Artylerii Polowej Legionów), w życiu miasta Kielce, w którym od kwietnia 1921 r. stacjonował wzmiankowany pułk. Archiwalia te stanowią materiały pisane, druki ulotne oraz bogaty zbiór fotografii dokumentujących wydarzenia związane z szeroko pojętą historią tej jednostki i ludzi, którzy ją tworzyli.

Abstract: The article presents archival materials held by the State Archive in Kielce, which enable the tracing of the army's involvement, specifically that of the 2nd Light Artillery Regiment of the Legions (until January 1, 1932, the 2nd Legion Field Artillery Regiment), in the life of the city of Kielce, where this regiment was stationed from April 1921. These materials include writings, leaflets, and a rich collection of photographs that document the events related to the broadly conceived history of this unit and the individuals who belonged to it.

¹ Autorka używa nazwy 2. Pułk Artylerii Lekkiej Legionów jako ostatniej, pod jaką jednostka ta funkcjonowała.

Zasób Archiwum Państwowego w Kielcach na koniec 2022 r. liczył 1 159 264 j.a., co stanowiło 9452,16 m.b., a także 116 j.a. dokumentacji elektronicznej, czyli 2561 plików – 83 049,84 MB. Zasób ten jest zróżnicowany zarówno pod względem formy, jak i treści².

Wśród materiałów archiwalnych tworzących ww. zasób niewiele jest jednak dokumentacji związanej z dziejami jednostek wojskowych egzystujących na terenie Ziemi Kieleckiej. Wynika to z faktu, iż zasadniczym miejscem, gdzie przechowuje się archiwalia wytworzone przez jednostki i instytucje wojskowe, jak również materiały, które powstały w wyniku działalności innych instytucji i urzędów, w których strukturze funkcjonowały komórki zajmujące się kwestiami związanymi z obronnością kraju, jest Wojskowe Biuro Historyczne im. gen. broni Kazimierza Sosnkowskiego w Warszawie³.

W zasobie Archiwum Państwowego w Kielcach zachowały się natomiast materiały archiwalne, na podstawie których prześledzić można udział wojska, w tym przypadku 2. Pułku Artylerii Lekkiej Legionów (do 1 stycznia 1932 r. 2. Pułku Artylerii Polowej Legionów⁴), w życiu miasta, w którym od kwietnia 1921 r. stacjonował wzmiankowany pułk, czyli Kielc.

Historia 2. Pułku Artylerii Lekkiej Legionów sięga 12 czerwca 1919 r. Powstał on wówczas wskutek połączenia się dwóch, istniejących od pierwszych dni Niepodległości, Pułków Artylerii Polowej – 7.⁵ i 10.⁶ Kielecki 2 PAP Leg. nawiązywał w swej tradycji do walk Legionów Polskich pod Pasiczną, Mołotkowem nad Stryjem, pod Kostiuchnówką i Polską Górą w latach 1914–1916, w których to bojach brało udział wielu oficerów, podoficerów i żołnierzy tego pułku.

² Sprawozdanie z działalności Archiwum Państwowego w Kielcach za 2022 r., registratura APK.

³ Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (tekst jednolity Dz.U. 2020 poz. 164 z 2020 r.); Zarządzenie nr 5/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 3 marca 2005 r. w sprawie organizacji archiwów wyodrębnionych jednostek organizacyjnych podległych lub nadzorowanych przez Ministra Obrony Narodowej, 2005 r., nr 4.

⁴ Rozkaz Ministra Spraw Wojskowych Marszałka Józefa Piłsudskiego z 31 grudnia 1931 r. (Dziennik Rozkazów M. S. Wojsk. nr 36, poz. 473).

⁵ 7. Pułk Artylerii Polowej formował się w Warszawie od 11 listopada 1918 r. W tym dniu przy pomocy ochotników, w tym studentów, kpt. Jan Maciej Bold odebrał Niemcom konie i magazyny w Cytadeli Warszawskiej i utworzono dwa dywizjony. Baterie skierowano na front w miarę osiągania gotowości. 28 grudnia 1918 r. odeszła jako pierwsza 4. bateria. I dywizjon osiągnął gotowość 21 marca 1919 r., a druga bateria II dywizjonu 27 kwietnia 1918 r. Archiwum Państwowe w Kielcach (dalej: APK), Akta miasta Kielc (dalej: AmK), sygn. 2287, s. 268–293.

⁶ 10. Pułk Artylerii Polowej organizował się w Zegrzu pod Warszawą w grudniu 1918 r. Dwa dywizjony po dwie baterie osiągnęły gotowość dopiero w maju 1919 r. I dywizjon wyruszył na front 4 maja 1919 roku, II dywizjon 26 maja 1919 r. Tamże.

Jako 2. Pułk Artylerii Polowej Legionów w czerwcu 1920 r. został skierowany na front litewsko-białoruski, gdzie walczył pod Rawą Ruską, Baranowiczami, Mińskiem, Mołodecznem, Radoszkowicami, Borysowem, nad Berezyną i w puszczy Nalibockiej. W czasie walk odwrotowych w lipcu 1920 r. 1. i 2. dywizjon Pułku uczestniczyły w walkach w rejonie Mińska, następnie Wilna i Białegostoku, pozostałe zaś baterie uczestniczyły w walkach pod Hrubieszowem, Grabowcem i Zamościem, a potem nad Niemnem, w walkach o Grodno, Lidę i Mołodeczno. Ostatecznie 2. Pułk Artylerii Polowej Legionów działania bojowe zakończył 13 października 1920 r. Wiosną 1921 r. pułk przegrupowano do Suwałk, a do Kielc jako miejsca pokojowej dyslokacji przybył we wrześniu 1922 r.⁷

Stacjonując w tym mieście przez cały okres dwudziestolecia międzywojennego, aż do momentu wyruszenia do walki z wrogiem 30 sierpnia 1939 r.⁸, jednostka ta odegrała⁹ znaczącą rolę w życiu społecznym, kulturalnym, gospodarczym miasta, zwanego „miastem Legionów”.

Niniejszy artykuł ma na celu przedstawienie wyboru materiałów archiwalnych dokumentujących historię 2. Pułku Artylerii Lekkiej Legionów i uczestnictwo tej jednostki w życiu społeczności lokalnej, jej znaczenie dla tej społeczności.

Materiały archiwalne dokumentujące historię tej jednostki przechowywane są m.in. w zespołach archiwalnych: Urząd Wojewódzki Kielecki I z lat 1919–1939 [1949], Starostwo Powiatowe Kieleckie I z lat 1919–1939, Akta miasta Kielc z lat 1795–1796, 1803–1950 [1952], Sąd Okręgowy Kielecki I z lat [1916] 1917–1939 [1958], Sąd Okręgowy Kielecki II 1945–1950, Spółdzielnia Wojskowa 2. Pułku Artylerii Lekkiej Legionów w Kielcach z 1937 roku, „Radostowa. Ilustrowany Miesięcznik Świętokrzyski” z lat 1934–1939 [1968], Zbiór Edmunda Massalskiego

⁷ APK, AmK, sygn. 1277, s. 138-144. Wyasygnowanie dla potrzeb powitania oddziałów wracających z frontu do miejsca pokojowego stacjonowania kwoty 20.000 mk stało się jednym z punktów obrad Kieleckiej Rady Miejskiej z 1 czerwca 1921 r., o czym w okolicznościowej publikacji pt. *Zarys historii wojennej 2 Pułku Artylerii Polowej Legionów*, wydanej w Warszawie, w 1929 r., pisze jej autor Bronisław Barszczewski. Tamże, sygn. 2287, s. 168-293, s. 168-293. T. Banaszek, *2 Pułk Artylerii Lekkiej Legionów w Kielcach (1922–1939)*, „Studia Muzealno-Historyczne”, t. 7, 2015, s. 219.

⁸ 30 sierpnia 1939 r. pułk wyjechał z garnizonu koleją do Pabianic. Tam jego dywizjony przydzielono do pułków piechoty w 2 DP Leg. 1 września 1939 r. o godz. 5.30 por. Tadeusz Rojek, adiutant pułku, odczytał rozkaz Naczelnego Wodza zarządzający stan wojenny. Kontakt żołnierzy 2 PAL z nieprzyjacielem nastąpił 2 września 1939 r. pod Zapolicami. Siły polskie wobec naporu wroga, silnie wspieranego przez artylerię i lotnictwo, poniosły dotkliwe straty. Dowódcy z trudem opanowywali sytuację. Oddziały skierowano w rejon Brzezin, gdzie przewidziano organizację obrony na kolejnej rubieży. 29 września 1939 r. pułk przestał istnieć. Zob. P. Zarzycki, *2 Pułk Artylerii Lekkiej*, Pruszków 1999.

⁹ Podobnie jak 4. Pułk Piechoty Legionów. Zob. *4 Pułk Piechoty Legionów – historia i pamięć. W 100 rocznicę powstania*, red. U. Oettingen, W. Rutkowska, J. Głównka, Kielce 2015.

z Kielc z lat 1823–1975, Zbiór fotografii z lat 1830–1987, Zbiór Januariusza Glibowskiego, antykwariusza z Kielc z lat 1890–1947 oraz w pozyskanym przez Archiwum Państwowe w Kielcach w ramach projektu Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych „Archiwa Rodzinne Niepodległej” Zbiorze Krzysztofa Idzika z Kielc z lat 1914–2003.

Pierwszy z wymienionych zespołów archiwalnych to Urząd Wojewódzki Kielecki I z lat 1919–1939 [1949]. Zgromadzone w tym zespole archiwalia to akta spraw, które wchodziły w zakres kompetencji wojewody. Te, związane z tematyką powyższego artykułu, zgromadzone są przede wszystkim w aktach Wydziału Wojskowego, są to: materiały dotyczące poboru do wojska, Komitetów Wychowania Fizycznego i Przyniesienia Wojskowego, mobilizacji, obrony przeciwlotniczej oraz Funduszu Obrony Narodowej. Znajdują się tu również materiały o charakterze statystycznym, odnoszące się do udziału obywateli w I wojnie światowej 1914–1918 oraz walk o utrwalenie granic II Rzeczypospolitej w okresie 1918–1920.

Wśród tych archiwaliów spotkać można stosunkowo liczne informacje o działalności obu kieleckich pułków w propagowaniu zainteresowania, zarówno wśród żołnierzy, jak i społeczeństwa, różnego rodzaju inicjatywami oświatowo-wychowawczymi, jak i tymi, których celem było krzewienie wychowania fizycznego. W ramach działalności oświatowej było to zwalczanie analfabetyzmu, ale też kursy rolnicze i rzemieślnicze, natomiast w ramach krzewienia tzw. tężyzny fizycznej działalność ta charakteryzowała się upowszechnianiem różnych form ćwiczeń fizycznych, a przy tym przygotowaniem do obrony odzyskanej nie tak dawno Ojczyzny. Rozwój różnych form wychowania fizycznego na terenie Kielc dokumentuje np. liczba stałych urządzeń sportowych w 2. poł. lat 30¹⁰.

Znaczącym przykładem w tym zakresie jest dokumentacja odnosząca się do jednej z większych inicjatyw sportowych dwudziestolecia międzywojennego, jakim była budowa Parku Stadionu¹¹. Wynikała ona z potrzeby pozyskania miejsca na jak największą liczbę różnego typu wyżej wspomnianych urządzeń sportowych na terenie Kielc. Informacja o tym przedsięwzięciu znajduje się w jednostce archiwalnej o sygn. 7892, zatytułowanej: Organizacja i prace Komitetów Wychowania Fizycznego, zawierającej archiwalia z 1936 r. Zachowało się tu m.in. ob-

¹⁰ APK, Urząd Wojewódzki Kielecki I (dalej: UWK I), sygn. 7910, s. 28.

¹¹ Przedsięwzięcie to w artykule pt. *Założenie przestrzenne Stadionu X-lecia Niepodległej Polski (Parku Stadionu)*. Z *dziejów urbanistyki Kielc okresu międzywojennego* opublikowanym w pracy: *Architektura pierwszych dziesięcioleci XX wieku w Kielcach*, red. J.L. Adamczyk, Kielce 1999, s. 123-135, przedstawił Krzysztof Myśliński. Nadmienić należy także, że projekt tego obiektu wykonany przez inż. Walentynowskiego wraz z makietą Stadionu autorstwa kieleckiego rzeźbiarza Leona Książczyńskiego były prezentowane na Powszechnej Wystawie Krajowej w Poznaniu.

wieszczenie nawołujące oporną początkowo ludność cywilną do „opieki nad Stadionem, jego urządzeniami i majątkiem”¹², który zgodnie z treścią obwieszczenia stanowił „własność ogółu”.

W jednostce tej znajduje się także sprawozdanie Komisji Stadionu za okres od 1 kwietnia do 30 grudnia 1935 r.¹³ W skład tej Komisji weszli: jako przewodniczący płk dypl. Jan Bigo¹⁴, ppłk dypl. Mikołaj Alikow¹⁵ jako zastępca oraz Aleksander Wasung – sekretarz, kpt. Jan Rzecki – skarbnik, por. Martynowski – gospodarz Stadionu, Waław Boratyński – zastępca skarbnika i księgowy. Ponadto sprawozdanie to opisuje stan obiektów powstałych na tym terenie, mianowicie: pływalni, mleczarni, toru wyścigowego¹⁶, bieżni, placów do gier i zabaw, zwierzynca, strzelnicy, skoczni narciarskiej, kortów tenisowych, brodzika¹⁷, zawiera też informację o budynkach gospodarczych, ogrodzeniu i drogach prowadzących do ww. urządzeń. Znajdujemy tu też spisy inwentarzowe wyposażenia poszczególnych obiektów¹⁸ oraz różnego rodzaju zestawienia finansowe (preliminarze i bilanse) związane z powyższą inwestycją¹⁹.

Uzupełnieniem dokumentacji związanej z kwestią budowy Parku Stadionu są również plany projektu wstępnego Stadionu sportowego i Parku w Kielcach pod Barwinkiem znajdujące się w aktach Dyrekcji Robót Publicznych UWK I²⁰.

W aktach Wydziału Bezpieczeństwa zachowały się natomiast materiały archiwalne dokumentujące udział 2. Pułku Artylerii Lekkiej Legionów w życiu miasta czy stacjonujących w nim jednostek. Przejawami tego były m.in.: członkostwo dowódcy 2 PAL Leg płk. Jana Bigi w Zarządzie Stowarzyszenia Domu Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego im. Marszałka Józefa Piłsudskiego w Kielcach²¹, Komitetu Budowy Pomnika Legionów w Kielcach²², jak również zaangażowanie w działalność Rady Wojskowego Klubu Sportowego.

¹² APK, UWK I, sygn. 7892, s. 136.

¹³ Tamże, s. 144-163.

¹⁴ <https://mhki.kielce.eu/aktualnosci/101-rocznica-przybycia-2-pulku-artylirii-lekkiej-legionow-do-kielc> [dostęp: 15.06.2023]

¹⁵ <https://fundacja100.pl/krzyz-i-medal-niepodleglosci/lista-odznaczonych/mikolaj-alikow> [dostęp: 15.06.2023]

¹⁶ APK, UWK I, sygn. 7892, s. 149. Tor wyścigowy na Stadionie, gdzie odbywały się wyścigi i zawody konne, miał długość 2200 m i pozostawał pod zarządem Koła Sportu Konnego 2 PAL Legionów.

¹⁷ Tamże, s. 147-150.

¹⁸ Tamże, s. 160-163.

¹⁹ Tamże, s. 155-159.

²⁰ Tamże, sygn. 25004-25008.

²¹ Tamże, sygn. 3646, s. 15.

²² Tamże, sygn. 3666, s. 25.

Z kolei w jednostce archiwalnej o sygn. 7849 pt.: Skład Komitetów Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego z lat 1938–1939 zachował się m.in. datowany na 2 marca 1938 r. wniosek Przewodniczącego Miejskiego Komitetu WF i PW w Kielcach dotyczący nominacji członków Komitetu do dnia 31 marca 1940 r. Wśród osób wymienionych w tym wniosku, podpisanym przez Prezydenta m. Kielc Stefana Artwińskiego, figuruje np. mjr Jan Cudek²³ dowódca Dywizjonu 2 PAL Leg. i członek Stowarzyszenia „Wojskowy Klub Sportowy”²⁴.

W zespole archiwalnym Urząd Wojewódzki Kielecki I znajdują się także jednostki archiwalne zawierające dane dotyczące rejestracji stowarzyszeń. Wśród wymienionych tam stowarzyszeń na uwagę zasługuje ściśle związane z 2. Pułkiem Artylerii Lekkiej Legionów – Towarzystwo Zawodów Konnych Ziemi Kieleckiej²⁵ (choć pierwsze zawody hippiczne zorganizowano w Kielcach już w 1923 r.).

W zespole tym znajdują się również dokumenty stanowiące odzwierciedlenie zagadnienia dotyczącego udzielenia pożyczki na budowę koszar dla 2. Pułku Artylerii Lekkiej Legionów²⁶.

W kolejnym zespole archiwalnym, Starostwo Powiatowe Kieleckie I z lat 1919–1939, znajdują się archiwalia dokumentujące wizytę w Kielcach Prezydenta Rzeczypospolitej Ignacego Mościckiego. Wizyta ta miała miejsce 12 czerwca 1933 r., a powodem jej były uroczyste obchody 15-lecia 2 PAL-u Legionów²⁷ z wmurowaniem kamienia węgielnego pod budowę gmachu Przysposobienia Wojskowego i Wychowania Fizycznego oraz otwarciem pływalni na nowo powstałym Stadionie²⁸.

Z zachowanych dokumentów wynika, iż Prezydent Rzeczypospolitej przybył do Kielc o godz. 9.30 i został powitany na rogatce przy ul. Warszawskiej. W powitaniu udział wzięli przedstawiciele władz wojewódzkich: wojewoda Jerzy Paciorkowski, władz miasta: prezydent Roman Cichowski i radny Modest Grzybowski, przedstawiciele kościoła: biskup Józef Gawlina, prałat Bronisław

²³ <http://ompio.pl/wiezniowie/cudek-jan/> [dostęp: 15.06.2023].

²⁴ APK, UWK I, sygn. 7849, s. 89.

²⁵ Zarejestrowane 18 marca 1924 r. Tamże, sygn. 598, s. 331-332, sygn. 3582, s. 51. W 1927 r. nastąpiła realizacja wcześniejszej inicjatywy założenia Ogólnopolskiego Związku Jeździeckiego, którego zasadniczym celem było ujednoczenie przepisów związanych z tą dziedziną sportu. Towarzystwo Zawodów Konnych Ziemi Kieleckiej było jednym z 17 stowarzyszeń, które weszły w skład ww. Polskiego Związku Jeździeckiego.

²⁶ APK, UWK I, sygn. 6157, s. 107-120.

²⁷ „Gazeta Kielecka” nr 45 z 15 czerwca 1933 r. nadmienia o towarzyszącej temu wydarzeniu uroczystości nadania 2 PAL Legionów honorowego obywatelstwa miasta Kielc, co miało miejsce 11 czerwca 1933 r.

²⁸ APK, UWK I, sygn. 7891, s. 264-271. W jednostce tej znajduje się protokół przekazania pływalni przez Komitet Budowy Parku Stadionu Komitetowi Wojewódzkiemu PW i WF.

Michalski i kanonik Stanisław Cieśliński, władz wojskowych oraz przedstawiciele różnego rodzaju organizacji społecznych i młodzież szkolna. Pierwsza część uroczystości odbyła się w koszarach 2. Pułku Artylerii Lekkiej Legionów, gdzie Prezydent wysłuchał mszy polowej, przyjął defiladę wojskową oraz uczestniczył w poczęstunku zorganizowanym przez żołnierzy 2 PAL-u Legionów. Następnie Prezydent wziął udział w otwarciu pływalni na Stadionie i poświęceniu kamienia węgielnego pod budowę domu PW i WF. Wizyta zakończyła się rautem w gmachu Województwa, skąd ok. godz. 23.15 Prezydent powrócił do Spały. Natomiast w raporcie policyjnym zawarto informacje, iż w uroczystości nie brały udziału miejscowe duchowieństwo i organizacje opozycyjne. Uzupełnieniem zawartych w tych materiałach archiwalnych informacji o przebiegu uroczystości są plany z trasą przejazdu Prezydenta przez teren województwa kieleckiego i jego stolicę²⁹.

Sygnatura 621 pt.: Towarzystwo Zawodów Konnych w Kielcach z lat 1927–1928 zawiera z kolei dokumentację dotyczącą ujednoczenia warunków zawodów i metod sędziowania, koordynacji terminów zawodów oraz ewidencję sportową jeźdźców i koni³⁰. Znajdują się tu materiały dotyczące np. przebiegu zawodów jeździeckich, w których uczestniczyli żołnierze 2. Pułku Artylerii Lekkiej Legionów.

W Aktach miasta Kielc z lat 1919–1939 również znaleźć można informacje dotyczące 2. Pułku Artylerii Lekkiej Legionów. Są to np. protokoły z posiedzeń Rady Miejskiej³¹. Jeden z najwcześniejszych rozpatrywanych przez władze miasta Kielc wniosków odnoszących się do sytuacji tego Pułku, przedstawiony na posiedzeniu Rady Miejskiej 16 września 1930 r., dotyczył zainstalowania światła elektrycznego na drodze prowadzącej od ulicy Lipowej do koszar 2 PAL-u Legionów³².

Najistotniejszymi zachowanymi w zasobie archiwalnym dokumentami odnoszącymi się do tematyki niniejszego referatu są protokoły z 3 i 23 grudnia 1931 r., informujące o tym, iż Rada Miejska Kielc na prośbę dowódcy 2 PAL-u

²⁹ APK, Starostwo Powiatowe Kieleckie I (dalej: SPKI), sygn. 681, s. 4-8. Nie mniej reprezentatywne obchody Święta Pułkowego opisane zostały w „Gazecie Kieleckiej” nr 51 z 30 czerwca 1929 r.

³⁰ Tamże, sygn. 621, k. 1, 3.

³¹ APK, AmK, sygn. 1287, 1310, 1311, 1334, 2315.

³² Tamże, sygn. 1310, s. 431. Projekty budynku koszar zarówno 4 p.p., jak i 2 PAL Leg. znajdują się w zasobie Wojskowego Biura Historycznego im. gen. broni Kazimierza Sosnkowskiego, sygn. I.300.63.148, I.300.63.195. 2 PAL Leg. zajmował początkowo dwa kompleksy koszarowe: koszary im. Księcia Józefa Poniatowskiego o powierzchni ponad 7 ha, koszary w Dyminach, obejmujące obszar o powierzchni 5 ha, oraz magazyny przy ulicy Młynarskiej o powierzchni 2 ha; zob. T. Banaszek, *2 Pułk Artylerii Lekkiej Legionów w Kielcach (1922–1939)*, „Studia Muzealno-Historyczne”, t. 7, 2015, s. 222–223.

płk. Jana Bigi o przydzielenie dotacji na budowę koszar i domów mieszkalnych przeznaczonych dla 2 PAL-u Leg.³³ uchwaliła „zaciągnąć w Zakładzie Pracowników Umysłowych w Warszawie lub w innej instytucji kredytowej pożyczkę w wysokości 6.000.000 zł na ten cel”³⁴.

W materiałach wytworzonych w toku obrad prowadzonych przez kielecki magistrat w 1932 r. zachowały się również proponowane wzory umów, jakie miały zostać zawarte w związku z budową koszar. Z tych dokumentów wynika np., iż program budowy koszar miał być dwuetapowy. Pierwszy etap to budowa 3 budynków koszarowych, kuchni żołnierskich z salami jadalnymi, izby chorych, łaźni i pralni, siedziby dowództwa, kasyna oficerskiego i podoficerskiego, świetlicy i spółdzielni, magazynów mobilizacyjnych, instalacji zewnętrznych (elektrycznych, wodociągowych i kanalizacyjnych) oraz dróg dojazdowych. Drugi etap budowy objąć miał budowę stajni, działowni bateryjnych, kuźni, garaży, warsztatów, puszkarni, ambulansu weterynaryjnego, magazynów, ujeżdżalni, pomieszczeń dla koni zakaźnie chorych, ogrodzenia oraz uporządkowanie terenu i budowę bocznic kolejowej i rampy³⁵.

W sygnaturze 2315, znajdującej się w zespole Akta miasta Kielc, a zawierającej protokoły posiedzeń kieleckiego magistratu z 1937 r., znalazła się prośba Szefa Budownictwa Dowództwa Okręgu Korpusu o odstąpienie bezpłatnie Funduszowi Kwaterunku Wojskowego 1 ha gruntu miejskiego przylegającego do Stadionu pod budowę 4 domów mieszkalnych dla kadry zawodowej 2 PAL Legionów³⁶.

O uczestnictwie żołnierzy 2 PAL-u w życiu miasta mówią m.in. dokumenty znajdujące się w jednostce archiwalnej o sygn. 2298 pt.: Akta Obywatelskiego Komitetu Obchodów Narodowych Święto 3 Maja z lat 1937–1939.

Artylerzyści 2 PAL-u włączali się w obchody różnego rodzaju uroczystości i świąt państwowych, organizowanych m.in. przez władze miasta. Takim przykładem były np. obchody święta Konstytucji 3 Maja w 1937 r.³⁷ Jak wynika z wydanego w dniu 24 kwietnia 1937 r. przez Komendę Garnizonu Kielce Rozkazu nr 5, dowódcą całości przedsięwzięcia wyznaczony został dowódca 2 PAL-u, podobnie mistrzem ceremonii miał być reprezentant tej jednostki, jak zaznaczono „w stop-

³³ Tamże, sygn. 1311, s. 434-435.

³⁴ Tamże, sygn. 1287, s. 405-406, sygn. 1334, s. 323-325.

³⁵ Tamże, sygn. 1336, s. 303-313. Nowe koszary zostały zbudowane w dzielnicy Stadion i zajmowały obszar 104 ha; zob. T. Banaszek, *2 Pułk Artylerii...*, „Studia Muzealno-Historyczne”, t. 7, 2015, s. 222-223. Plan zabudowy tego terenu przedstawiony został w publikacji Stefana Machula, *Wspomnienia z okresu partyzantki i służby wojskowej w koszarach na Kieleckim Stadionie*, Kielce 1998, s. 76.

³⁶ Tamże, sygn. 2315, s. 364-365.

³⁷ Tamże, sygn. 2298, s. 13-14.

niu kapitana”. Sam program obchodów nadmieniał, iż 2 maja o godz. 18.00 należy udekorować budynki wojskowe flagami o barwach narodowych, a okna nalepkami na Dar Narodowy. Dekoracja ta miała pozostać nienaruszona do godz. 6.00 w dniu 4 maja. W dniu 3 maja 1937 r. o godz. 10.00 w kościele garnizony w Kielcach odprawione zostało uroczyste nabożeństwo. Odbyło się ono z udziałem 4 pp. w składzie 1 batalionu z kompanią chorągwaną i orkiestrą oraz 2 PAL-u (1 dywizjon trójbateryjny – bateria ma 4 działa), kompanii telegraficznej 2 DP Leg. w całości. W uroczystości uczestniczyły również oddziały WF i PW, w liczbie ustalonej przez odpowiedzialnego za tę organizację inspektora. Zbiórka w dniu 3 maja 1937 r. została zarządzona na godz. 9.30. Za ustawienie delegowanych na mszę św. oddziałów odpowiadał mistrz ceremonii. Po przyjęciu raportu przez komendanta garnizonu gen. Juliusza Zulaufa³⁸ do kościoła miały wejść w wyznaczonej wcześniej kolejności poczty chorągwane i trąbkowe, następnie wszyscy oficerowie nieprzydzieleni, a na koniec kompania chorągwana. Według wspomnianego raportu żołnierzy obowiązywał „strój jednolity, świąteczny, sukienki, bez płaszczy”. Oficerowie i podoficerowie mieli wystąpić w mundurach ozdobionych posiadanymi odznaczeniami. Po nabożeństwie zaplanowana została defilada, którą na trybunie usytuowanej na ul. Sienkiewicza obok kina „Czwartak” przyjmował komendant garnizonu. Po defiladzie oddziały miały udać się do koszar. W rozkazie wydanym na okoliczność obchodów rocznicy Konstytucji 3 Maja nadmienione zostało również, iż za urządzenie i przystrojenie podwyższenia dla przyjmującego defiladę odpowiadać miał dowódca 4. Pułku Piechoty Legionów. Porządek w trakcie obchodów miał zapewnić dowódca plutonu żandarmerii, a proboszcz parafii wojskowej miał zadbać o odpowiednią liczbę miejsc siedzących dla wyższych dowódców i przedstawicieli władz.

Dzień obchodów rocznicy Konstytucji 3 Maja był wolny od codziennych zajęć, a dowództwo miało na ten dzień urozmaicić w ramach możliwości budżetowych codzienny wikt żołnierski. Urozmaiceniem dnia miała być także zaplanowana na godziny popołudniowe pogadanka o znaczeniu Konstytucji 3 Maja i orderu Virtuti Militari oraz organizowany dla szerokiego grona zainteresowanych III Narodowy Bieg na Przełaj o nagrody wędrowne dziennika „Expres Poranny”³⁹.

Innego rodzaju uroczystości, w czasie których również nie zabrakło żołnierzy 2 PAL-u, to coroczne obchody tzw. „Powitania Wojska”. O organizacji takich uroczystości świadczy np. Rozkaz nr 12 z 1936 r., wyciąg którego znajduje się w zespole archiwalnym Akta miasta Kielce sygn. 2297 z okresu 1936–1938,

³⁸ J. Główska, *Generał Juliusz Zulauf – dowódca i obywatel Kielc*, „Studia Muzealno-Historyczne”, t. 10, 2018, s. 183-190.

³⁹ APK, AmK, sygn. 2298, s. 13-14, 29.

pt.: Obywatelski Komitet Obchodów Narodowych „Powitanie Wojska”⁴⁰. Miejscem uroczystości „Powitania Wojska” z 17 września 1936 r. był Plac Wolności⁴¹, gdzie zgromadzić się miały: 4. Pułk Piechoty Legionów, 2 PAL oraz kompania telegraficzna 2. Dywizji Piechoty Legionów. 2 PAL miał przybyć na miejsce zbiórki wraz z pocztą trąbkowym. Planowany strój dla wojska, jak podano w rozkazie, służbowy, „2 PAL w szyku pieszym z kbk”. Na zakończenie uroczystości odbyła się defilada odchodzących do rezerwy wojskowych, którą przyjmował gen. J. Zulauf w asyście dowódców 4 pp. i 2 PAL, kompanii telegraficznej 2. Dywizji Piechoty Legionów oraz pocztów chorągwanego i trąbkowego. Po defiladzie oddziały miały odmaszerować do swoich koszar⁴². W programie „Powitania Wojska” z dn. 15 września 1937 r. odnotowane zostało, iż oddziały wojskowe miały wejść do Kielc od strony ulicy Bodzentyńskiej przez plac Marszałka J. Piłsudskiego i przejść ulicami B. Pierackiego i bpa W. Bandurskiego do koszar. W rejonie kościoła Św. Wojciecha miała zostać ustawiona trybuna, z której władze miasta miały odbierać honory od wkraczających do miasta oddziałów. Wojsko mieli witać także mieszkańcy miasta, przedstawiciele organizacji i stowarzyszeń oraz młodzież szkolna⁴³. W jednostce tej zachowały się także afisze mówiące o tym wydarzeniu, jak np. afisz zatytułowany „Do mieszkańców miasta Kielc”⁴⁴. Kolejne zachowane informacje dotyczą 1938 r. Zachowała się dokumentacja dotycząca pracy Obywatelskiego Komitetu Powitania Wojska, który m.in. zwrócił się z prośbą o dofinansowanie tego przedsięwzięcia do społeczności miasta. Z funduszków pozyskanych w wyniku zbiórki nabyto m.in. (oprócz wiktuałów potrzebnych dla ugoszczenia oddziałów): od Polskiego Monopolu Tytoniowego 5000 szt. papierosów „Wiarus”, 2000 szt. papierosów „Mewa”, 1500 szt. papierosów „Rarytas”⁴⁵, natomiast z browarów w Żywcu, Okocimiu i kieleckiego Browaru Dłużewskiego sprowadzono różne gatunki piwa⁴⁶.

Najważniejszymi dla dziejów 2 PAL-u Legionów (zdaniem autorki) są jednak dokumenty zachowane w jednostce archiwalnej sygn. 2287 pt.: Akta organizacyjne obchodów i uroczystości. Komitet Obchodów Narodowych. Archiwalia te dotyczą obchodów Święta Niepodległości oraz uroczystości nadania sztandaru pułkowego dla 2 PAL Leg. w dniu 16 października 1937 r.⁴⁷ W jednostce tej znaj-

⁴⁰ Tamże, sygn. 2297, s. 176, 195, 203.

⁴¹ Tamże, s. 168. Zachował się tu szkic rozmieszczenia wojska i publiczności witającej żołnierzy na Placu Wolności podczas uroczystości, jakie miały miejsce w 1936 r.

⁴² Tamże, s. 176-177.

⁴³ Tamże, s. 112.

⁴⁴ Tamże, s. 179.

⁴⁵ Tamże, s. 66.

⁴⁶ Tamże, s. 70-71.

⁴⁷ Tamże, sygn. 2287, s. 211.

duje się m.in. fragment „Gazety Kieleckiej” nr 156 z 9 września 1937 r. zawierający powiadomienie Obywatelskiego Komitetu Fundacji Sztandaru, iż z rozkazu Prezydenta Rzeczypospolitej wszystkie pułki artylerii Wojsk Polskich otrzymają w dniu Święta Niepodległości 1937 r. sztandary pułkowe. Fundatorem sztandaru dla 2 PAL-u było społeczeństwo miasta Kielc. Tenże Komitet apelował do społeczeństwa o datki na tak szczytny cel⁴⁸. Ponadto w ww. j.a. odnajdujemy również protokół Komisji Rewizyjnej⁴⁹ Obywatelskiego Komitetu Fundacji Sztandaru dla 2 PAL-u z dnia 16 listopada 1937 r., z którego treści wynika, iż Komisja ta udzieliła Komitetowi absolutorium. Komisja Rewizyjna w protokole umieściła także wniosek o wyrażenie podziękowania przewodniczącemu Komitetu wiceprezydentowi Bronisławowi Dorobczyńskiemu i członkom Prezydium Bronisławowi Biłowskiemu, Ludwikowi Lubasowi, Romanowi Cichowskiemu, Leonowi Krupskiemu, Witoldowi Gąsiorowskiemu „za sprężyste i owocne przeprowadzenie całej akcji, której wymownym wyrazem jest uzyskana nadwyżka w kwocie 2.761,45 zł”.

Kolejnym dokumentem jest sprawozdanie sekcji finansowej podsumowujące wyniki prowadzonej przez Komitet składki na sztandar. W protokole podkreślono ofiarność następujących społeczności: rzemieślników, urzędników prywatnych, fabryk, kupiectwa, urzędników państwowych, Zarządu Miasta Kielce, stowarzyszeń i organizacji, duchowieństwa, banków, nauczycielstwa i robotników. Ogółem zebrana kwota wyniosła 6057,28 zł, z czego wykorzystano 3295,83 zł, pozostała kwota miała zostać przekazana dowódcy pułku artylerii na rzecz orkiestry pułkowej⁵⁰. W jednostce tej zachowały się także rachunki za wykonane usługi, np. za wykonanie projektu sztandaru Komitet zapłacił 80 zł⁵¹, za zrobienie 200 szt. gwoździ srebrnych z napisami w cenie 1,10 za sztukę 220 zł, za zrobienie herbu miasta Kielc z „emalią”, złotą koroną i literami 60 zł, za zrobienie 1 gwoździa złotego 22 zł, na wykonanie drzewca wydano 302 zł⁵², a na wykonanie drzewca z orłem srebrnym ze złotymi koroną i cyframi (drzewce rozkręcane, okucia srebrne) wydano 950 zł⁵³. W ww. j.a. zachowały się jeszcze listy wpłat składek na sztandar⁵⁴.

⁴⁸ W artykule zamieszczonym w sygn. 2287, s. 211 oraz w przygotowanej na tę okoliczność specjalnej ulotce, s. 215, wymienieni zostali z imienia i nazwiska członkowie Komitetów: Honorowego i Wykonawczego Fundacji Sztandaru Pułkowego.

⁴⁹ Tamże, s. 143. Skład Komisji Rewizyjnej to: Tadeusz Chodecki, Waław Borowiecki, Karol Lejman, Zygmunt Nałęcz Dobrowolski.

⁵⁰ Tamże, sygn. 2287, s. 144, 145.

⁵¹ Tamże, s. 157. Projekt sztandaru opracował Antoni Dworzak z Kielc.

⁵² Tamże, s. 158. Wykonawcą był jubiler i zegarmistrz Karol Haslinger z Kielc.

⁵³ Tamże, s. 161. Wykonawcą był: Zakład WYROBÓW ARTYSTYCZNYCH w Bronzie, Srebrze i Złocie W[...] Gontarczyk z Warszawy.

⁵⁴ Tamże, s. 165-171.

Unikatem jest także broszura autorstwa Bronisława Barszczewskiego z 1929 r. pt. *Zarys historii wojennej 2 Pułku Artylerii Polowej Legionów*⁵⁵, w której oprócz opisu działań bojowych okresu I wojny światowej i wojny polsko-rosyjskiej znajdujemy wzmiankę na temat wręczenia pułkowi przez Komitet Obywatelski płomieni do fanfar ufundowanych przez mieszkańców Kielc oraz mieszkańców powiatów: kieleckiego, jędrzejowskiego, włoszczowskiego i opatowskiego, co miało miejsce 8 lipca 1923 r.⁵⁶ Rangę uroczystości nadania sztandaru dla 2 PAL-u podkreślała obecność Marszałka Rzeczypospolitej Edwarda Rydza-Śmigłego. O przygotowaniach do przyjęcia dostojnego gościa informowały obwieszczenia wydawane przez Zarząd Miasta Kielc, a nawołujące do udekorowania domów⁵⁷.

Jednostka archiwalna o sygn. 2291 pt.: Powitanie Marszałka Edwarda Rydza-Śmigłego w Kielcach z lat 1937–1938 przybliży zainteresowanym przebieg tej uroczystości. Opisana ona została w „Kieleckim Ekspresie Codziennym” w artykule pt.: „Marszałek Rydz-Śmigły w Kielcach”, który przedstawiał m.in. przygotowanie miasta do wizyty znamienitego gościa. „Domy, sklepy, balkony udekorowano flagami, zieleniną i kwieciami. Wszędzie widoczne były portrety dostojnego Gościa i emblematy Państwa. Wzdłuż ulic kieleckich wzniesiono 300 słupów flagowych ozdobionych stylizowanymi orłami.”⁵⁸ Sam program uroczystości⁵⁹ zawierał informację, iż Marszałek miał przybyć ok. godz. 12.00 do Kielc⁶⁰. Przy bramie triumfalnej ustawionej w Alei Legionów miał przywitać go prezydent Kielc S. Artwiński wraz z przedstawicielami Rady Miejskiej. Towarzyszące przedstawicielom miasta dzieci szkolne powitały Marszałka kwiatami i okolicznościowym wierszem. Kolejnym punktem wizyty był przejazd na Plac Wolności, gdzie odbyły się główne uroczystości, tj. msza św. celebrowana przez biskupów J. Gawlinę i Franciszka Sonika, w trakcie której miało miejsce poświęcenie sztandaru 2 PAL-u. Sztandar ten, otrzymany z rąk prezydenta S. Artwińskiego jako przedstawiciela miasta, marszałek E. Rydz-Śmigły wręczył dowódcy 2. Pułku Artylerii Lekkiej Legionów płk. Janowi Bidze. W dalszej części programu tego święta była defilada oddziałów wojskowych i organizacji młodzieżowych przed domem WF i PW, którą przyjmował marszałek E. Rydz-Śmigły. Następnie dostojny gość w asyście władz zwiedził budynek WF i PW. Na koniec uczestniczył w uroczystym obiedzie wydanym na jego cześć przez Radę Wojewódzką oraz w wieczornym raucie na 800 osób,

⁵⁵ Tamże, s. 268-293.

⁵⁶ B. Barszczewski, *Zarys historii wojennej 2 Pułku Artylerii Polowej Legionów*, Warszawa 1929, s. 23; APK, AmK, sygn. 2287, s. 290.

⁵⁷ APK, AmK, sygn. 2291, s. 19.

⁵⁸ APK, AmK, sygn. 2291, s. 71.

⁵⁹ Tamże, s. 42-43.

⁶⁰ Wcześniej Prezydent Ignacy Mościcki brał udział w uroczystościach w Czarnicy, gdzie uczestniczył w złożeniu do nowego grobowca zwłok hetmana Stefana Czarnieckiego.

którego organizatorami byli Wojewoda oraz Rada Wojewódzka⁶¹. Zabezpieczenie uroczystości i odpowiedzialność za poszczególne etapy jej przebiegu przedstawia protokół posiedzenia Komisji Porządkowej Obywatelskiego Komitetu Powitania Marszałka Polski Edwarda Rydza-Śmigłego⁶². Zdaniem autorki najcenniejszymi dokumentami znajdującymi się w tej jednostce są z pewnością afisze, z których jeden informuje o przybyciu marszałka do Kielc, drugi zaś przedstawia program tych ważnych dla miasta uroczystości⁶³. Wśród zgromadzonych w tej jednostce materiałów spotykamy także pisma Zarządu Miejskiego do hoteli kieleckich z prośbą o zarezerwowanie miejsc hotelowych lub kwater np. w szkołach⁶⁴ dla większej liczby gości, których spodziewano się w Kielcach w dniach tego święta⁶⁵.

Warto zwrócić jeszcze uwagę na zawartość jednostki archiwalnej 2582 dotyczącej przetargu na budowę drogi do 2 PAL. Znajdują się w niej kosztorysy i wyliczenia dotyczące tej inwestycji, zestawienia robót wykonanych na drodze gminnej na podstawie umowy z 16 września 1936 r. z dotacji funduszu pracy oraz wkładu własnego przez przedsiębiorstwo Rafała Plesnera⁶⁶. Dla tego celu Zarząd Miejski ogłosił przetarg publiczny ofertowy pisemny na budowę drogi o nawierzchni brukowanej z kamienia łamanego do nowych koszar artyleryjskich o ogólnej długości około 700 mb⁶⁷.

Dokumentacja zawiera warunki ogólne⁶⁸ i szczegółowe⁶⁹ przetargu. Ogłoszenie przetargu zamieszczone zostało zarówno w „Gazecie Kieleckiej” nr 232 z 25 sierpnia 1936 r.⁷⁰, jak i w innych organach prasowych, jak na przykład „Ilustrowany Kurier Codzienny” nr 237 z 1936 r.⁷¹

Kolejnym z zespołów archiwalnych gromadzących dokumentację do historii 2. Pułku Artylerii Lekkiej Legionów jest Sąd Okręgowy Kielecki I z lat 1919–1939. W Wydziale Rejestru Handlowego tego Sądu zachowała się jednostka archiwalna gromadząca dokumentację założonej w 1922 r.⁷² Spółdzielni 2. Pułku

⁶¹ APK, AmK, sygn. 2291, s. 42-43.

⁶² Tamże, s. 45-48.

⁶³ Tamże, s. 72-73, 16, 19. Ciekawostką są także dwa zachowane zapisy dotyczące rezerwacji miejsc dla uczestników mszy polowej, s. 68-69.

⁶⁴ Tamże, s. 21-30.

⁶⁵ Tamże, s. 34-40.

⁶⁶ APK, AmK, sygn. 2582, s. 13-25.

⁶⁷ Tamże, s. 87.

⁶⁸ Tamże, s. 88-89.

⁶⁹ Tamże, s. 90-95.

⁷⁰ Tamże, s. 138.

⁷¹ Tamże, s. 110.

⁷² APK, Sąd Okręgowy Kielecki I, sygn. 9117, k. 1. Członkami Zarządu nowo powstałej spółdzielni byli: mjr Feliks Kamiński, por. Stanisław Ratajski, por. Jan Świerczyński, ogn. Bronisław Zieliński, ogn. Antoni Basąg.

Artylerii Polowej Legionów, gdzie oprócz protokołu zebrania założycielskiego spółdzielni⁷³, statutu spółdzielni⁷⁴ wraz z proponowanymi jego zmianami, znajdują się wyciągi z protokołów zebrań (np. z 26 maja 1929 r., gdzie m.in. podano ówczesny skład zarządu: prezes – kpt. Marian Piasecki, sekretarz – ogn. Stanisław Konieczny, skarbnik – ogn. Władysław Kurzyk).

W 1930 r. spółdzielnia dysponowała własnym drukiem firmowym i na takim druku odnotowano kolejną zmianę w składzie zarządu, kiedy sekretarzem wybrano ogn. Teofila Gołasa, a skarbnikiem – ogn. S. Koniecznego. Do akt sprawy załączono też broszurę pt.: *Wojskowy Przegląd Spółdzielczy „Społem”* z 1931 r. wydaną przez Związek Rewizyjny Spółdzielni Wojskowych w Warszawie⁷⁵.

Do archiwaliów dokumentujących historię 2. Pułku Artylerii Lekkiej Legionów zaliczyć także należy jednostkę archiwalną z zespołu Sąd Okręgowy Kielecki II z lat 1945–1950. Jednostka ta zawiera dokumentację stwierdzenia śmierci płk. Henryka Romiszowskiego⁷⁶. Z załączonej do akt karty zgonu wydanej przez kompanię sanitarną nr 101 w Modlinie⁷⁷ wynika, że pułkownik i dowódca 2. Pułku Artylerii Lekkiej Legionów zginął 18 września 1939 r. w drodze z Legionowa do twierdzy Modlin i tam go też pochowano. Pozostałe po płk. Romiszowskim rzeczy osobiste znalazły się w posiadaniu Polskiego Czerwonego Krzyża, o czym już po wojnie i odszukaniu aktualnego adresu zamieszkania powiadomiono żonę pułkownika. Na depozyt po mężu złożyły się: legitymacja osobista ze zdjęciem, książeczka ewidencyjna konia, kartki z notatkami, bilety wizytowe i karta zgonu⁷⁸. W aktach sprawy zachował się także dokument stwierdzenia zgonu wydany w 1942 r. przez kieleckie biuro meldunkowe⁷⁹.

⁷³ Tamże, k. 2. Rada Nadzorcza – członkowie: ppłk Jan Bold, mjr Jan Bokszanin, kpt. Franciszek Tołpa, ogn. Józef Zaborowski, kanonier Marian Kijowski, zastępcy członków: kpt. Cezary Niewęglowski, ogn. Ignacy Pietrzak, bomb. Adam Klimas.

⁷⁴ Spółdzielnia powstała w celu wszechstronnego zaspokajania wspólnymi siłami materialnych i kulturalnych potrzeb członków, co miało być wykonywane przez organizowanie i prowadzenie wszelkiego rodzaju zakładów handlowych, wytwórczych, w szczególności zaś spółdzielnia mogła kupować hurtowo, przerabiać i wytwarzać artykuły spożycia, przedmioty użytku żołnierskiego i domowego i odsprzedawać je detalicznie swoim członkom, wspierać czytelnice, biblioteki, świetlice itp. instytucje oświatowo kulturalne, dzierżawić i nabywać nieruchomości niezbędne dla spółdzielni.

⁷⁵ Tamże, k. 72, 78.

⁷⁶ L. Głowacki, *Obrona Warszawy i Modlina na tle kampanii wrześniowej 1939*, Warszawa 1985, s. 395.

⁷⁷ APK, Sąd Okręgowy Kielecki II, sygn. 668, s. 2; M. Sikora, *Wysięk bojowy 2. Pułku Artylerii Lekkiej Legionów we wrześniu 1939 roku*, „Almanach Historyczny”, t. 18, 2016, s. 160.

⁷⁸ Tamże, sygn. 668, s. 3.

⁷⁹ Tamże, sygn. 668, s. 4.

W zasobie Archiwum Państwowego w Kielcach zachowały się także 3 jednostki archiwalne Spółdzielni Wojskowej 2. Pułku Artylerii Lekkiej Legionów w Kielcach z lat 1928–1937. Zespół ten składa się z jednostki archiwalnej zawierającej akta założycielskie spółdzielni, dokumentację dotyczącą zmian w statucie oraz likwidacji stowarzyszenia z lat 1928–1934, a także jednostek takich, jak: Dziennik Główny Spółdzielni 2. Pułku Artylerii Lekkiej Legionów z bilansem likwidacyjnym z lat 1932–1937⁸⁰ czy Książka Kasowa Spółdzielni 2. Pułku Artylerii Lekkiej Legionów z lat 1929–1934⁸¹.

Z akt założycielskich Spółdzielni, oprócz decyzji w sprawach zmian personalnych w jej zarządzie, zachował się odpis poświadczony z rejestru spółdzielni, gdzie odnotowano zgodnie z treścią druku m.in. dane dotyczące siedziby spółdzielni – „Kielce, koszary Józefa Piłsudskiego, a w razie przeniesienia – miejsce postoju dowództwa pułku”, przedmiotu przedsiębiorstwa – „spółdzielnia organizuje i prowadzi wszelkiego rodzaju zakłady handlowe, wytwórcze, a przede wszystkim zaś kupuje hurtowo, przerabia i wytwarza artykuły spożywcze, przedmioty użytku żołnierskiego i domowego i sprzedaje je detalicznie członkom swoim, wysokości udziałów”. Udział członka Spółdzielni wynosił 500 marek, przy czym obowiązkowy wniosek przy zapisywaniu kosztował 100 marek. Zainteresowany nie mógł deklarować więcej niż 100 udziałów. W rejestrze tym odnotowano także kilkakrotne zmiany w składzie zarządu⁸².

W załączonej do jednostki gazecie „Polska Zbrojna” nr 80 z 22 marca 1930 r. znajdujemy też bilans i rachunek strat i nadwyżek Spółdzielni Spożywców 2. Pułku Artylerii Polowej Legionów w Kielcach za rok 1929⁸³.

„Radostowa. Ilustrowany Miesięcznik Świętokrzyski” z lat 1934–1939 [1968] to zbiór dokumentów, fotografii i rycin zgromadzonych w ramach pracy nad ww. wydawnictwem. Wśród zachowanych w zespole fotografii znajduje się m.in. wizualizacja sztandaru 2 PAL-u⁸⁴ oraz fotografie z uroczystości jego nadania, które

⁸⁰ APK, Spółdzielnia Wojskowa 2 Pułku Artylerii Lekkiej Legionów w Kielcach, sygn. 2.

⁸¹ Tamże, sygn. 3.

⁸² Tamże, sygn. 1, s. 264.

⁸³ Tamże, s. 258.

⁸⁴ APK, „Radostowa. Ilustrowany Miesięcznik Świętokrzyski”, sygn. 167. Wzór sztandaru został zatwierdzony przez Prezydenta Rzeczypospolitej Zarządzeniem z dn. 5 X 1937 r. (Dz.U. RP nr 115/27 poz. 980), na lewej stronie płatu sztandarowego umieszczone zostały: w prawym górnym rogu na tarczy – wizerunek Matki Boskiej Częstochowskiej, w lewym górnym rogu na tarczy – wizerunek św. Barbary, w prawym dolnym rogu na tarczy – godło m. Kielc, w lewym dolnym rogu na tarczy – odznaka pamiątkowa 2 PAL Leg., na górnym ramieniu krzyża kawalerskiego napis: 18 VIII 1914 Przegorzały, 11 XI 1918 Warszawa, na dolnym ramieniu krzyża kawalerskiego napis: 1914–1915 Mołotków, Krzywopłoty, Pisarzowa, Rafajłowa, 1915–1916 Konary-Kostiuchnowka, Stochód, na lewym ramieniu krzyża

to wydarzenie miało miejsce 16 października 1937 r. podczas wizyty marszałka E. Rydza-Śmigłego w Kielcach. Jest to np. zdjęcie obrazujące powitanie marszałka E. Rydza-Śmigłego przez prezydenta Kielc S. Artwińskiego na Alei Legionów⁸⁵, fotografia prezentująca zgromadzonych na Placu Wolności uczestników mszy polowej⁸⁶. Msza ta została odprawiona przez biskupa polowego J. Gawlinę, którego wraz z Marszałkiem E. Rydzem-Śmigłym przedstawia kolejna z fotografii⁸⁷. Pozostałe zdjęcia dokumentują fakt wbijania gwoźdźcia przez dowódcę X DOK gen. Władysława Scewołę Wieczorkiewicza⁸⁸, wojewodę kieleckiego Władysława Dziadosza⁸⁹ oraz płk. J. Bigę dowódcę 2 PAL⁹⁰. W jednostce tej znajdują się też fotografie, na których zobaczyć można, jak płk J. Bigo odbiera sztandar pułku z rąk marszałka E. Rydza-Śmigłego⁹¹, oraz poczet sztandarowy 2 PAL-u z nowo nadanym sztandarem podczas defilady, jaka w tym samym dniu miała miejsce przed budynkiem WF i PW⁹².

Z 1926 r., w którym w Kielcach, w dniu 8 sierpnia, odbywały się uroczystości V Zjazdu Legionistów Polskich, pochodzi zdjęcie o sygn. 169 przedstawiające marszałka Józefa Piłsudskiego wśród oficerów i żołnierzy 2. Pułku Artylerii Lekkiej Legionów. W pierwszym rzędzie od lewej siedzą: płk Feliks Kamiński – zastępca dowódcy pułku, płk Aleksander Prystor, gen. Mieczysław Makary Smorawiński, marszałek Józef Piłsudski, gen. Aleksander Łuczyński, płk Jan Maciej Bold – dowódca pułku⁹³.

Zbiór Edmunda Massalskiego z Kielc z lat 1823–1975 to z kolei wybór dokumentacji zebranej przez ofiarodawcę zbioru, a dotyczącej zarówno jego działalności, jak i zainteresowań.

Z tego zbioru do tematu omawiającego historię 2. Pułku Artylerii Lekkiej Legionów wytypowane zostały następujące czasopisma: „Nowy Czas” nr 26 z 1 października 1932 r. informujący o mających się odbyć zawodach konnych,

kawalerskiego napis: Rawa Ruska 7 I 1919, Mołodeczno–Mińsk 3 VII – 8 VIII 1919, Berezy-na-Borysów 15 V – 6 VI 1920, na prawym ramieniu krzyża kawalerskiego napis: Pietkowo 29–31 VII 1920, Wyszków-Pułtusk 7–12 VIII 1920, Hrubieszów-Grabowiec 21–31 VIII 1920. Obecnie sztandar przechowywany jest w zbiorach Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie.

⁸⁵ Tamże, sygn. 189.

⁸⁶ Tamże, sygn. 170.

⁸⁷ Tamże, sygn. 208.

⁸⁸ Tamże, sygn. 192.

⁸⁹ Tamże, sygn. 194.

⁹⁰ Tamże, sygn. 207. J. Główka, w: *Kielce przez stulecia*, Kielce 2014, s. 366.

⁹¹ Tamże, sygn. 174.

⁹² Tamże, sygn. 173.

⁹³ B. Barszczewski, *Zarys historii wojennej 2-go Pułku Artylerii Polowej Legionów*, Warszawa 1929, s. 35; K. Idzik, *Artyleria i piechota 1919–1939 na starej fotografii*, Kielce 2012, s. 23.

w których uczestniczyli również żołnierze 2. Pułku⁹⁴, „Gazeta Kielecka” nr 45 z 15 października 1933 r., w której opisana została wizyta Prezydenta Rzeczypospolitej I. Mościckiego w Kielcach, mająca miejsce z okazji obchodów 15-lecia istnienia Pułku, oraz uroczystość nadania 2. Pułkowi Artylerii Lekkiej Legionów Honorowego Obywatelstwa miasta Kielc⁹⁵, „Tygodnik Kielecki” nr 12-13 z 24 października 1937 r. opisujący wizytę marszałka E. Rydza-Śmigłego w Kielcach⁹⁶. W znajdującym się w nim tekście przytoczone zostały przemówienia prezydenta S. Artwińskiego oraz E. Rydza-Śmigłego⁹⁷.

W ww. zbiorze możemy również odnaleźć numery czasopisma „Opinia”: nr 22 z 26 stycznia 1929⁹⁸, nr 94 z 25 kwietnia 1929 r., nr 112 z 18 maja 1929 r.⁹⁹ i nr 133 z 14 czerwca 1929 r.¹⁰⁰, w których odnotowano inne drobniejsze wzmianki o wydarzeniach związanych z egzystencją 2. Pułku Artylerii Lekkiej Legionów.

W zbiorze fotografii z lat 1830–1987 zachowało się z kolei zdjęcie generała Michała Karaszewicza-Tokarzewskiego wbijającego gwóźdź w sztandar 2. Pułku Artylerii Lekkiej Legionów¹⁰¹ oraz zdjęcia z wizyty Prezydenta Ignacego Mościckiego z 1933 r., wśród których znajduje się zdjęcie przedstawiające Prezydenta w otoczeniu kadry oficerskiej i żołnierzy podczas święta pułkowego w Kielcach w 1933 r.¹⁰²

Zbiór Januariusza Glibowskiego, antykwariusza z Kielc, z lat 1890–1947 to jeden z nowszych zbiorów archiwalnych, składający się z różnego rodzaju form dokumentacji dotyczących miasta i regionu. W odniesieniu do historii 2. Pułku Artylerii Lekkiej Legionów odnaleźć tu można np. fotografie pamiątkowe z lat 30. przedstawiające słuchaczy Szkoły Podoficerskiej 2. Pułku na tle budynku koszar

⁹⁴ APK, Zbiór Edmunda Massalskiego z Kielc, sygn. 319, s. 23. „Gazeta Kielecka” zawiera wiele informacji na temat odbywających się w Kielcach wyścigów konnych, w których uczestniczyli żołnierze 2. Pułku Artylerii Lekkiej Legionów. Informacje takie znajdują się m.in. w „Gazecie Kieleckiej” nr 25 z 17 czerwca 1923 r., nr 24 z 15 czerwca 1924 r., nr 49 z 18 czerwca 1925 r., nr 46 z 16 czerwca 1927 r., nr 80 z 11 października 1928 r., nr 33 z 28 kwietnia 1929 r., nr 46 z 15 czerwca 1930 r., nr 47 z 19 czerwca 1930 r.

⁹⁵ Tamże, sygn. 313, s. 6.

⁹⁶ Tamże, sygn. 323, s. 5-6.

⁹⁷ Tamże, sygn. 323, s. 6.

⁹⁸ Tamże, sygn. 330, s. 14. Informacja o balu 2. Pułku Artylerii Lekkiej Legionów, jaki miał mieć miejsce 2 lutego 1929 r. w Sali Resursy Kieleckiej.

⁹⁹ Tamże, sygn. 331. Jest to wzmianka o organizacji Święta 10-lecia Pułku i uroczystości nadania pierwszych odznak pułkowych, s. 62. Druga pt.: „Kielce swoim artylerzystom” to wzmianka o zawiązaniu się Komitetu Uczczenia Święta Pułkowego, s. 154.

¹⁰⁰ Tamże, sygn. 332. Opinia nr 133 z 14 czerwca 1929 r., s. 60.

¹⁰¹ APK, Zbiór fotografii Archiwum Państwowego w Kielcach, sygn. 606.

¹⁰² Tamże, sygn. 73.

przy ul Wrzosowej¹⁰³, fotografie przedstawiające defilady, w których uczestniczyli żołnierze 2. Pułku Artylerii Lekkiej Legionów¹⁰⁴.

Do zasobu archiwum kieleckiego trafiła też fotografia pamiątkowa¹⁰⁵, na której siedzą od lewej: ogn. Władysław Całka¹⁰⁶, kpt. Adam Paulo de Silva¹⁰⁷ – dowódca I dywizjonu III baterii, plut. Waclaw Jaworek, stoją od lewej: plut. Maksymilian Giejc oraz dwóch niezidentyfikowanych wojskowych. Kolejne zdjęcia z tego zbioru odnoszące się do historii 2. Pułku Artylerii Lekkiej Legionów przedstawiają sceny z manewrów odbywających się w Niwkach Daleszyckich, z życia codziennego kadry¹⁰⁸.

Nabytki zgromadzone w ramach akcji *Archiwa Rodzinne Niepodległej* również zawierają archiwalia mówiące o Pułku i jego żołnierzach. Fotografie i dokumenty dotyczące tej jednostki znajdujemy w Zbiorze Krzysztofa Idzika z Kielc z lat 1914–2003. Są to materiały zarówno w wersji tradycyjnej, jak i elektronicznej. Wśród nich znajdujemy m.in. albumy fotografii przedstawiających 2. Pułk Artylerii Lekkiej Legionów w Kielcach z lat 1918–1939 sygn. 2-3, 23, Dyplomy za długoletnią służbę dla żołnierzy, legitymacje i dokumenty dotyczące nadawania odznaczeń za długoletnią służbę, zaświadczenia dotyczące pełnionej służby sygn. 4-11, 13-22, 27, 29, 42 czy nawet program zawodów konnych współorganizowanych przez 2. Pułk Artylerii Lekkiej Legionów na Stadionie w Kielcach w 1935 r. sygn. 12.

Wśród tych archiwaliów na szczególną uwagę zasługują liczne fotografie dokumentujące życie codzienne żołnierzy, a także ich rodzin. Są to np. fotografie dotyczące obchodów święta pułkowego, defilad i uroczystości państwowych oraz wizyt Prezydenta Ignacego Mościckiego w 1933 r. czy Marszałka Rydza-Śmigłego w 1937 r.

Życie codzienne pułku odnaleźć także można na fotografiach z poligonów w Niwkach Daleszyckich z 1929 r. czy w Powrusku z 1933 r., a także z wycieczek do Buska, Gdyni, Krakowa czy Zakopanego.

Osobną grupę stanowią fotografie legitymacyjne oficerów i podoficerów. Wśród nich znajdujemy m.in. fotografie por. Bolesława Łackiego¹⁰⁹, por.

¹⁰³ APK, Zbiór Januariusza Glibowskiego, antykwariusza z Kielc (dalej: Zbiór Januariusza Glibowskiego), sygn. 655, 656.

¹⁰⁴ Tamże, sygn. 587, 589, 590, 591.

¹⁰⁵ APK, Zbiór Januariusza Glibowskiego, sygn. 657.

¹⁰⁶ K. Idzik, *Artyleria i piechota...*, s. 103-106.

¹⁰⁷ Adam Paulo de Silva ur. 14 stycznia 1902 r. w Brzeżanach, kapitan 2 Pułku Artylerii Lekkiej Legionów, dowódca I dywizjonu III baterii, zmarł zamordowany w 1940 r. w Charkowie.

¹⁰⁸ Tamże, sygn. 650, 586.

¹⁰⁹ Bolesław Łacki s. Stanisława i Marianny z Łosinów, ur. 2 lipca 1910 r. w Janinie. Absolwent Szkoły Podchorążych Piechoty w Ostrowi Mazowieckiej i Szkoły Podchorążych Artylerii

Władysława Bukraby¹¹⁰, chor. Jana Czerwonki¹¹¹, st. ogn. Maksymiliana Giejca, ogn. Władysława Całki czy ogn. Teofila Gołasa¹¹².

Znajdujemy tu także program i fotografie przedstawiające por. Bolesława Łąckiego oraz por. Mariana Pasternaka podczas zawodów hippicznych, które były domeną kieleckich kawalerzystów¹¹³.

Szczególne znaczenie dla Archiwum mają także dwa zdjęcia przedstawiające kadrę podoficerską 2. Pułku Artylerii Lekkiej Legionów na terenie nowych koszar na Stadionie w 1937 r., stojącą na tle obecnego budynku Archiwum Państwowego w Kielcach.

Oprócz fotografii w Zbiorze Krzysztofa Idzika znajdujemy też wspomniane wyżej dyplomy za długoletnią służbę z pieczęciami dowództwa II Dywizji

w Toruniu, oficer 2. Pułku Artylerii Lekkiej Legionów. Wykładowca w Wołyńskiej Szkole Podchorążych Rezerwy we Włodzimierzu Wołyńskim. Od 1938 r. porucznik, pełnił obowiązki dowódcy baterii w 2. Pułku Artylerii Lekkiej Legionów. Odznaczony Brązowym Krzyżem Zasługi. Zamordowany w Katyniu 9 kwietnia 1940 r.

¹¹⁰ Por. art. Władysław Jan Bukraba s. Wiktora i Anny, ur. 9 lipca 1907 r. w Olicie na Litwie. Absolwent Gimnazjum im. Zygmunta Augusta w Wilnie. Wcielony w 1926 r. do marynarki wojennej. Służył na ORP „Kujawiak” i „Warta”, następnie w 23 pal. W 1933 r. ukończył Szkołę Podchorążych dla Podoficerów. Mianowany ppor. w 1933 r., por. w 1937 r. Od 1933 r. pełnił służbę w 2 PAL Leg. jako oficer baterii. W 1939 r. oficer łącznościowy Pułku. Zamordowany w Charkowie wiosną 1940 r.

¹¹¹ K. Idzik, *Artyleria i piechota...*, s. 98-99.

¹¹² Teofil Gołas ur. 1903 r., zm. 1942 r., zawodowy podoficer, ogniomistrz 2. Pułku Artylerii Lekkiej Legionów w Kielcach. Jako ochotnik uczestniczył w wojnie polsko-bolszewickiej w 1920 r. W kampanii wrzesniowej walczył w Armii „Łódź” pod Modlinem, był odznaczony dwukrotnie Krzyżem Walecznych. Po klęsce wrzesniowej uciekł z transportu do oflagu i wrócił do Kielc. Zaangażował się w działalność konspiracyjną. Aresztowany przez Niemców został osadzony w więzieniu kieleckim, skąd trafił do obozu w Majdanku, gdzie został zamordowany.

¹¹³ W Zbiorze Krzysztofa Idzika z Kielc zachowały się także fotografie z uroczystości pogrzebowych ww. Mariana Pasternaka (dziadka Autorki) ur. w 1904 r. w Miechowie, od 16 sierpnia 1927 r. podporucznika, a od 15 sierpnia 1929 r. porucznika 2 PAP Leg., później PAL Leg. w Kielcach. 4 sierpnia 1936 r. Marian Pasternak został przeniesiony do Siedlec, do 9 PAL-u, a potem 5 kwietnia 1937 r. do stacjonującej w Białej Podlaskiej 8. baterii tego pułku. Kpt. Marian Pasternak zginął 17 lipca 1939 r. w niewyjaśnionych do końca okolicznościach (sabotaż) podczas manewrów na polach w Grupie pod Grudziądzem. W pogrzebie, który odbył się w Kielcach, wzięli udział: wiceprezydent miasta Kielc B. Dorobczyński, duchowieństwo, dowódca 9. Dyw. Piechoty, dowódca dywizjonu „Siniewicz” i 4. Pułku Piechoty Legionów, oficerowie sztabu Dywizji grudziądzkiego PAL Leg., kieleckiego PAL Leg., dowódcy i korpus oficerski pułków „Korzeniowski”, „Budrewicz”, „Jędrzychowski”, „Maliszewski”, „Siniewicz”. W zasobie Wojskowego Biura Historycznego im. gen. broni Kazimierza Sosnkowskiego w Warszawie, Centralnego Archiwum Wojskowego, sygn. I.322.2.34, znajduje się Rozkaz Dzienny 2. Pułku Artylerii Lekkiej Legionów nr 159 z 19 lipca 1939 r., w którym opisano przebieg pogrzebu kapitana Mariana Pasternaka.

Piechoty Legionów¹¹⁴, dokumenty nadania Krzyża Zasługi¹¹⁵, świadectwo ukończenia Szkoły Podoficerskiej¹¹⁶, a także różnorodne legitymacje, zaświadczenia czy dokumenty dotyczące ewidencji wojskowej¹¹⁷.

Znaczenie i rola 2. Pułku Artylerii Lekkiej Legionów ukształtowane w dwudziestoleciu międzywojennym trwa do dnia dzisiejszego. Przykładem tego są m.in. pasjonaci, tacy jak darczyńca Archiwum Państwowego w Kielcach pan Krzysztof Idzik czy członkowie Stowarzyszenia Rodzin i Sympatyków 2 PAL Leg w Kielcach, do dnia dzisiejszego podtrzymujący tradycję Pułku.

BIBLIOGRAFIA

Archiwa

Archiwum Państwowe w Kielcach

Zespoły i zbiory archiwalne:

Urząd Wojewódzki Kielecki I, sygn. 3646, 3666, 6157, 7849, 7891, 7892, 7910, 25004-25008.

Starostwo Powiatowe Kieleckie I, sygn. 589, 621, 681.

Akta miasta Kielc, sygn. 1277, 1287, 1310, 1311, 1334, 1336, 2315, 2291, 2297, 2298, 2582.

Sąd Okręgowy Kielecki I, sygn. 9117.

Sąd Okręgowy Kielecki II, sygn. 668.

Spółdzielnia Wojskowa 2 Pułku Artylerii Lekkiej Legionów w Kielcach, sygn. 1-3.

„Radostowa. Ilustrowany Miesięcznik Świętokrzyski”, sygn. 167, 170, 173-174, 192, 194, 208.

Zbiór Edmunda Massalskiego z Kielc, sygn. 313, 319, 323, 330-332.

Zbiór fotografii, sygn. 73, 606.

Zbiór Januariusza Glibowskiego antykwariusza z Kielc, sygn. 586, 587, 589, 590, 591, 650, 655, 656, 657.

Zbiór Krzysztofa Idzika z Kielc, sygn. 2-11, 13, 15-22, 29.

Wojskowe Biuro Historyczne im. gen. broni Kazimierza Sosnkowskiego w Warszawie, Centralne Archiwum Wojskowe

Departament Budownictwa Ministerstwa Spraw Wojskowych, sygn. I.300.63.148, I.300.63.195.

2 Pułk Artylerii Lekkiej Legionów, sygn. I.322.2.34.

¹¹⁴ APK, Zbiór Krzysztofa Idzika z Kielc, sygn. 4-7.

¹¹⁵ Tamże, sygn. 9-10.

¹¹⁶ Tamże, sygn. 29.

¹¹⁷ Tamże, sygn. 8, 11, 13, 15-22.

Przepisy prawne

Sprawozdanie z działalności Archiwum Państwowego w Kielcach za 2022 r., registratura APK.

Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (tekst jednolity Dz.U. 2020 poz. 164 z 2020 r.).

Zarządzenie nr 5/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 3 marca 2005 r. w sprawie organizacji archiwów wyodrębnionych jednostek organizacyjnych podległych lub nadzorowanych przez Ministra Obrony Narodowej, 2005 r., nr 4.

Rozkaz Ministra Spraw Wojskowych Marszałka Józefa Piłsudskiego z 31 grudnia 1931 r. (Dziennik Rozkazów M. S. Wojsk. Nr 36, poz. 473)

Opracowania

4 Pułk Piechoty Legionów – historia i pamięć. W 100 rocznicę powstania, red. U. Oettingen, W. Rutkowska, J. Główska, Kielce 2015.

Banaszek T., *2 Pułk Artylerii Lekkiej Legionów w Kielcach (1922–1939)*, „Studia Muzealno-Historyczne”, t. 7, 2015.

Barszczewski B., *Zarys historii wojennej 2-go Pułku Artylerii Polowej Legionów*, Warszawa 1929.

Główska L., *Obrona Warszawy i Modlina na tle kampanii wrześniowej 1939*, Warszawa 1985.

Główska J., *Generał Juliusz Zulauf – dowódca i obywatel Kielc*, „Studia Muzealno-Historyczne”, t. 10, 2018.

Główska J. red., *Kielce przez stulecia*, Kielce 2014.

Idzik K., *Artyleria i piechota 1919–1939 na starej fotografii*, Kielce 2012.

Machul S., *Wspomnienia z okresu partyzantki i służby wojskowej w koszarach na Kieleckim Stadionie*, Kielce 1998.

Matwin W., *Z tradycji bojowej 2 Pułku Artylerii Lekkiej Legionów z Kielc*, Kielce 1999.

Myśliński K., *Założenie przestrzenne Stadionu X-lecia Niepodległej Polski (Parku Stadionu). Z dziejów urbanistyki Kielc okresu międzywojennego*, w: *Architektura pierwszych dziesięcioleci XX w. w Kielcach*, Kielce 1999, s. 125-129.

Sikora M., *Wysiółek bojowy 2. Pułku Artylerii Lekkiej Legionów we wrześniu 1939 roku*, „Almanach Historyczny”, t. 18, 2016.

Zarzycki P., *2 Pułk Artylerii Lekkiej*, Pruszków 1999.

Netografia

<https://mhki.kielce.eu/aktualnosci/101-rocznica-przybycia-2-pulku-artylarii-lekkiej-legionow-do-kielc> [dostęp: 15.06.2023]

<http://ompio.pl/wiezniowie/cudek-jan/> [dostęp: 15.06.2023]

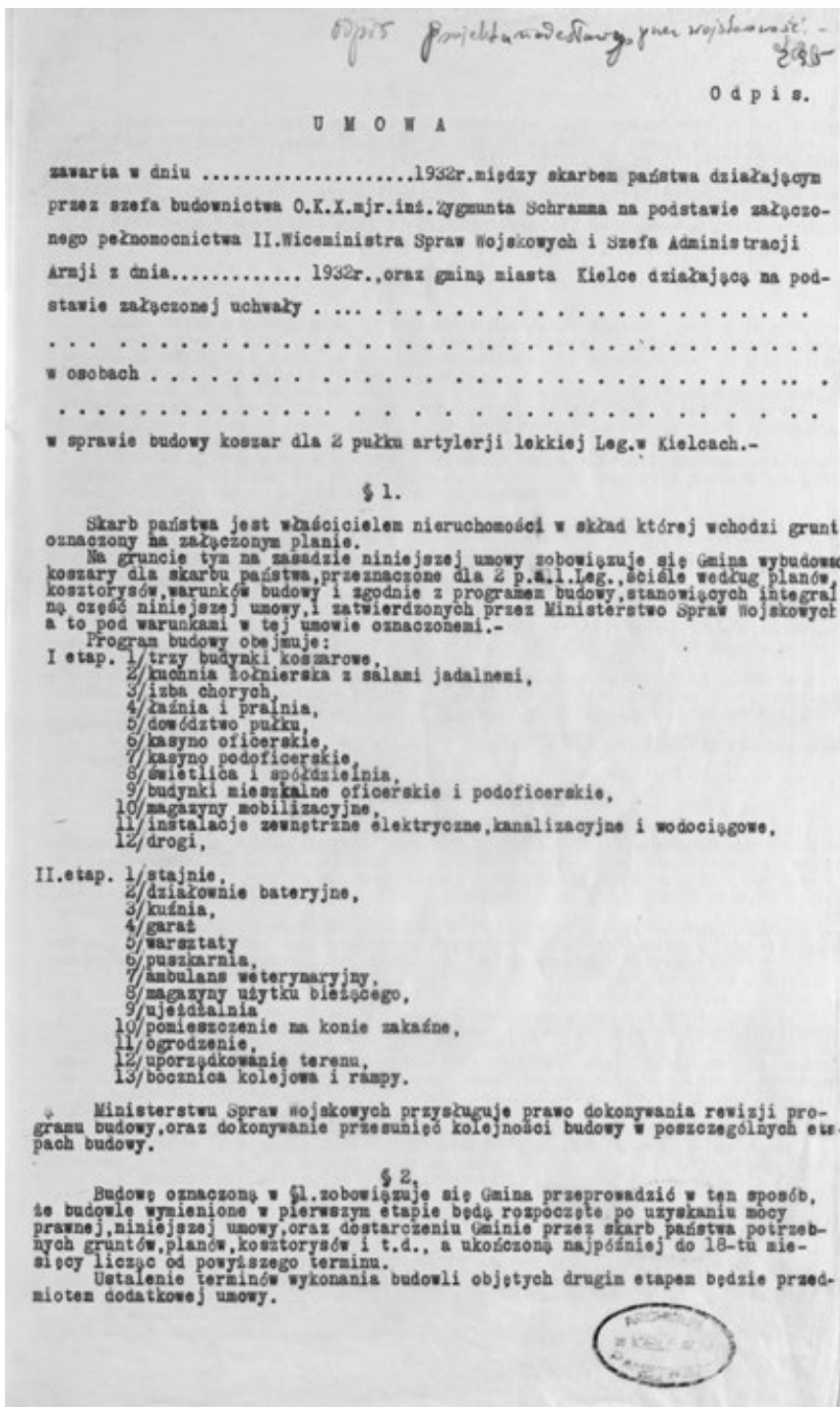
<https://fundacja100.pl/krzyz-i-medal-niepodleglosci/lista-odznaczonych/mikolaj-ali-kow> [dostęp: 15.06.2023]

1. Broszura autorstwa Bronisława Barszczewskiego z 1929 r. pt.: *Zarys historii wojennej 2 Pułku Artylerii Połowej Legionów*, Akta miasta Kielc, sygn. 2287.

2. Słuchacze Szkoły Podoficerskiej 2 PAŁ Legionów, 19 września 1932 r. – 19 listopada 1933 r., Zbiór Januariusza Glibowskiego, antykwariusza z Kielc, sygn. 655.

3. Projekt umowy, jaka miała zostać zawarta w związku z budową koszar dla 2 PAL Legionów, 1932 r., Akta miasta Kielc, sygn. 1336.

§ 3.

Skarb państwa zobowiązuje się, po uzyskaniu mocy prawnej niniejszej umowy, stosownie do postanowienia §1. bezwzględnie, oddać Gminie grunt potrzebny do budowy, wolny od ciężarów i praw osób trzecich, oznaczony na dołączonym planie oraz wszelkie potrzebne plany wraz z kosztorysami, odnoszące się do budowy. Od spełnienia tego warunku uzależnione jest dotrzymanie przez Gminę terminów podanych w §2. ustęp 1.

Wszystkie plany, kosztorysy i t.p. odnoszące się do budowy przekazane Gminie, muszą być przechowywane wyłącznie tylko w kierownictwie budowy /54/.

§ 4.

Jako organ wykonawczy do przeprowadzenia robót wymienionych w §1. niniejszej umowy będzie utworzone po uzyskaniu mocy prawnej niniejszej umowy kierownictwo budowy, które zostanie powierzone inżynierowi wyznaczonemu i zatwierdzonemu przez II. Wiceministra Spraw Wojskowych.

Do obowiązków kierownika budowy będzie należało oprócz sprawowania wszystkich czynności kierownika nadzoru budowlanego, przewidzianych przepisem M.S. Wojsk. Nier.-3/nadzór techniczny, także wykonywanie wszystkich tych czynności, które wymieniono w niniejszej umowie - jako obowiązki kierownika budowy.

Tytułem wynagrodzenia otrzyma kierownik budowy ryczałt, którego wysokość określili Szef Departamentu Budownictwa M.S. Wojsk. na podstawie norm M.S. Wojsk. obowiązujących dla tego rodzaju prac inżynierskich.

§ 5.

Gmina zobowiązuje się oddawać roboty dotyczące budowy w drodze przetargu nieograniczonego.

Przetargi będzie ogłaszało i przeprowadzało kierownictwo budowy zgodnie z przepisem M.S. Wojsk. Nier.-2 /gospodarka budowlana/.

Gmina będzie delegowała do Komisji przetargowej na dwóch przedstawicieli decyzja co do wyboru oferenta należy do władz wojskowych, którym należy w tym celu przesłać wnioski Komisji przetargowej.

Częściowy odbiór robót uskutecznia kierownictwo budowy z udziałem inżynierów miejskich, przedstawicieli władz wojskowych i ewentualnie rzeczoznawców do kolaudacji i superkolaudacji wyznaczy Gmina co najmniej dwóch swoich przedstawicieli.

W miarę ukończenia budowy obiektów oznaczonych w §1. skarb państwa będzie je obejmował bezwzględnie do użytku.-

§ 6.

Na wykonanie budowy obiektów wymienionych w §1. zobowiązuje się Gmina zaciągając za zgodą skarbu Państwa pożyczkę amortyzacyjną długoterminową, narazie w kwocie 2.000.000zł. w zakładzie ubezpieczeń Społecznych, następnie zaś dalej również z amortyzacyjną długoterminową w wysokości wystarczającej na pokrycie kosztów całej budowy w instytucji kredytowej, na którą skarb państwa wyraża zgodę.

Od uzyskania potrzebnych do budowy pożyczek przez Gminę, czynią umawiającą się strony zależną skuteczność postanowień niniejszej umowy co do obowiązku wybudowania projektowanych budowli i ich terminowego wykonania.

Wpłata kapitału pożyczkowego powinna nastąpić w ten sposób, że instytucja udzielająca pożyczki złoży kapitał w kasie skarbowej względnie P.K.U. w Kielcach na rachunek Gminy, do wspólnej dyspozycji Gminy i skarbu państwa.

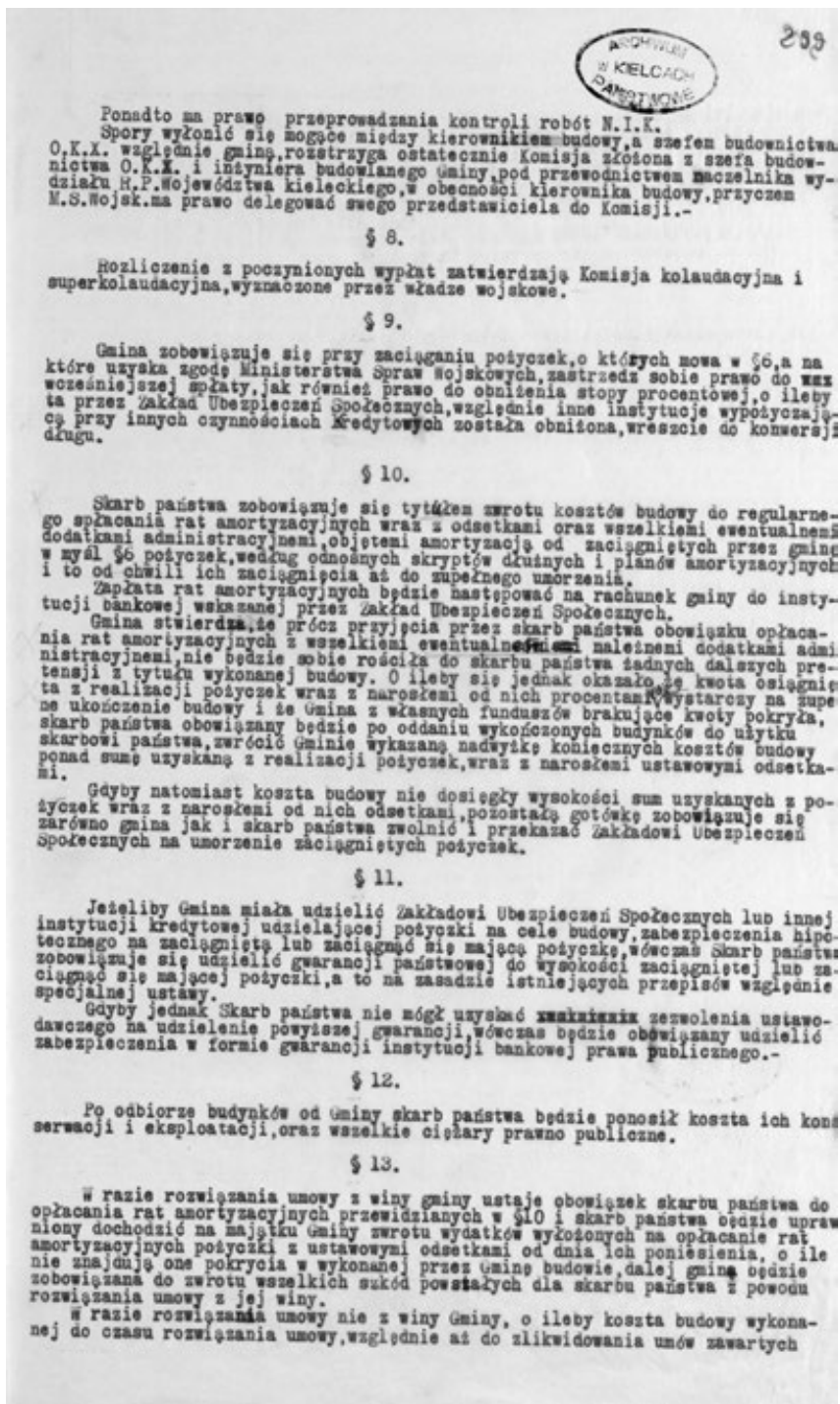
Organem asygnującym będzie na zarządzie pisanego upoważnienia Gminy kwatermistrzostwo 2 p.a.1. Leg. Kwatermistrzostwo 2 p.a.1. Leg. będzie opłacało za pomocą K.K. asygnat, podpisywanych przez kwatermistrza pułku i kierownika budowy wszystkie należności związane z budową koszar na zasadzie: rachunków sprawdzonych przez kierownika budowy i protokołu odbioru robót, względnie zleceń pod pisanego przez M.S. Wojsk. i kierownika budowy.

Opłaty będą podlegały wszelkie rachunki związane z przeprowadzeniem robót wymienionych w §1. a także koszty opracowania projektów, kierownictwa budowy, inspekcji budowlanej ze strony władz wojskowych określonej w §7. i wynagrodzenia dla przedstawicieli Gminy w czynnościach związanych z wykonaniem budowy koszar.

§ 7.

Ministerstwu Spraw Wojskowych przysługuje każdego czasu prawo wglądu i kontroli w całości i części czynności związanych z prowadzeniem budowy, tak pod względem technicznym, jak i administracyjnym i rachunkowym.

Z ramienia M.S. Wojsk. czynności te będą wykonywał oficerowie K.K. i delegaci Szefa Departamentu Budownictwa /wydziału inspekcji/ oraz Szef Budownictwa O.K.K.

5. Projekt umowy, jaka miała zostać zawarta w związku z budową koszar dla 2 PAL Legionów, 1932 r., Akta miasta Kielc, sygn. 1336.

7. Prezydent Ignacy Mościcki wśród kadry oficerskiej i żołnierzy 2 PAL Legionów, 1933 r., w Zbiorze fotografii, sygn. 73.

8. Manewry w Niwkach Daleszyckich, 1934 r. Zbiór Januariusza Glibowskiego, antykwariusza z Kielc, sygn. 594.

215

OBYWATELSKI KOMITET FUNDACJI SZTANDARU
 dla 2 PAL. LEG.

Obywatele!

**Z rozkazu Pana Prezydenta Najjaśniejszej
 Rzeczypospolitej wszystkie pułki artylerii
 Wojsk Polskich otrzymają sztandary w dniu
 Święta Niepodległości.**

Miejscowemu pułkowi, spadkobiercy bohaterskich czynów i tradycji artylerii II Brygady Legionów, obdarzonemu w roku 1933 przez Kielecką Radę Miejską godnością obywatela honorowego gminy miasta Kielc – sztandar sprawi Społeczeństwo Miasta Kielc.

Obywatelski Komitet m. Kielc, nad którym patronat honorowy łaskawie raczyli objąć:

J.W.P. dr. Władysław Dziadosz – Wojewoda Kielecki,
 J.W.P. gen. Juliusz Zulauf, Dowódca 2 Dywizji Piechoty Legionów,
 Jego Eksc. Ks. Franciszek Szalik, Biskup Kielecki,
 J.W.P. Stanisław Brzozowski – Wiceprezes Sądu Okręgowego,
 J.W.P. Lubosław Tomasz – Prezes Okręgowy Kontroli Państwa,
 J.W.P. Stefan Bielecki – Wicewojewoda Kielecki,
 J.W.P. Kazimiera Grzeszkówna – b. Senatorka R. P.,
 J.W.P. Stefan Artwiński – Prezydent m. Kielc.

— zwraca się do Was, Obywatele

o przyczynienie, się w miarę możliwości choćby najdrobniejszym datkiem pieniężnym, do ufundowania tego daru – symbolu najszczytniejszych cnót żołnierskich i serdecznych więzów, łączących Naród Polski z Jego Armią.

Komitet wykonawczy:
Przewodniczący

Przewodniczący: Bronisław Dorobczyński. Zastępcy Przewodniczącego: Bronisław Bilowicki i Roman Cichowski. Sekcja finansowa: Ludwik Lubas. Sekcja gospodarcza: Leon Krupski. Sekcja dekoracyjna: inż. Witold Gąsiorowski.

Członkowie

Azentowicz Grzegorz, Borkowski Piotr, inż. Borowiecki Wacław, Bokwa Jan, Ka. ppułk. Cielieński Stanisław, Chęciński Witold, Chodecki Tadeusz, Chyży Stanisław, Dębicki Roman, Działakówna Stefania, Nalecz-Dobrowolski Zygmunt, Janiszowski Wacław, dr. Jaskólski Marian, Jozefowski Stanisław, Karsch Edward, Kotowski Lucjan, Lao Antoni, dr. Leydo Władysław, Leiman Konrad, Lutomski Wacław, Machura Czesław, ks. Marchewka Jędrzej, Masalski Edmund, Nowakowski Stanisław, Nowak Bolesław, Opiełńska Maria, inż. Paszyc Władysław, Pienkiewiczowa Zofia, Pinczewski Edward, Rządki Józef, Raczyński Adam, Smeidel Roman, inż. Szański Ludwik, Sobierajski Stanisław, insp. Stano Wojciech, Sputo Franciszek, Wojciechowski Karol, Wodzinowska Maria, Wojciechowski Marian, Tomicki Stanisław, Zajączkowski Henryk, Zakrzewska Stefania, Koliński Kazimierz, Kłafniak Jan, Maciejewski Zdzisław.

Kielce, w sierpniu 1937 r.

Dr. J. Opatko, Kielce

9. Powiadomienie Obywatelskiego Komitetu Fundacji Sztandaru, iż z rozkazu Prezydenta Rzeczypospolitej wszystkie pułki artylerii Wojsk Polskich otrzymają w dniu Święta Niepodległości 1937 r. sztandary pułkowe, 1937 r., Akta miasta Kielc, sygn. 2287.

10. Oficerowie 2. Pułku Artylerii Lekkiej Legionów przed budynkiem koszar na Stadionie, bd., Zbiór Krzysztofa Idzika z Kielc, sygn. 2.

11. Porucznik Marian Pasternak podczas zawodów hippicznych, 1935 r., Zbiór Krzysztofa Idzika z Kielc, sygn. 3.

**PROGRAM UROCZYSTOŚCI
PRZYJĘCIA W KIELCACH
w dniu 16 października 1937 r.
PANA MARSZAŁKA POLSKI
EDWARDA
ŚMIĞŁEGO RYDZA
ŚMIĞŁEGO RYDZA**

Godz. 11. — Formowanie szpalerów wzdłuż ulic: Ks. Biskupa Bandurskiego, od rogatki krakowskiej: Pierackiego, Sienkiewicza, Wesołej, Mickiewicza.

Godz. 11. — **MSZA ŚW. POŁOWA Z KAZANIEM** na Pl. Wolności. Publiczność zajmuje miejsca, które wskazały organy komitetu do g. 11. Na trybuny wstęp za zaproszeniami.

Godz. 11³⁰ — **POWITANIE PANA MARSZAŁKA** przez Magistrat m. Kielc u zbiegu ul. ks. Biskupa Bandurskiego z Aleją Legionów.

Godz. 11⁴⁵ — **PRZYBYCIE P. MARSZAŁKA** na Plac Wolności. Przegląd Wojska.

Godz. 12 — Plac Wolności. **POŚWIĘCENIE SZTANDARU** ufundowanego przez Społeczeństwo kieleckie dla miejscowego pułku artylerii przez J. E. Ks. Biskupa Połowego Gawlinę. Wbijanie gwoździ pamiątkowych. Przekazanie sztandaru Panu Marszałkowi przez rodziców chrzestnych. Wręczenie sztandaru Dowódcy pułku. Przysięga pułku. Wręczenie odznak pamiątkowych Dywizji Legionowej Panu Marszałkowi. Wręczenie odznak pamiątkowych osobom zasłużonym dla pułku.

Godz. 13. — **PAN MARSZAŁEK** opuszcza Plac Wolności, udając się do gmachu Urzędu Wojewódzkiego, trasą poprzednią. Odmarusz Wojska i Organizacji uczestniczących w defiladzie ulicami: Mickiewicza, Wesoła, Sienkiewicza, Pierackiego, Bandurskiego.

Godz. 13-13³⁰ Publiczność zgromadzona na Placu Wolności przechodzi ulicami: Mowickiego, Potrzebickiego, Wesoła, Ks. Bisk. Bandurskiego do miejsca defilady.

Godz. 13³⁰ — **DEFILADA PRZED DOMEM W. F. I. P. W.**

Godz. 13³⁰ — Zwiedzanie przez P. Marszałka Domu W. F. I. P. W. oraz wpisanie się do księgi pamiątkowej.

Godz. 14. — Przejazd Pana Marszałka ulicami: Bandurskiego, Pierackiego, Sienkiewicza do dworca kolejowego.

Godz. 14-15 — **UROCZYSTE POSIEDZENIE RADY MIEJSKIEJ.**

Godz. 15-15³⁰ — **UROCZYSTE POSIEDZENIE RADY WOJEWÓDZKIEJ** w sali portretowej Urz. Woj. Wręczenie Panu Marszałkowi, **szpaleru obywateli kieleckich honorowego gona śmiejących i wiejskich województwa kieleckiego.**

Godz. 15. — Przejazd Pana Marszałka z Urzęd. Wojewódzkiego ulicami: Kilińskiego, Sienkiewicza do Dworca kolejowego.

Godz. 15³⁰ — Przejazd Pana Marszałka z Dworca kolejowego ulicami: Sienkiewicza, Pierackiego, Bandurskiego do Domu W. F. I. P. W.

Godz. 16-16³⁰ — **RAUT w salach Domu W. F. I. P. W.**

UWAGA

* Publiczności przeczona jest o kielce skierowaniu się do wszelkich organów parafialnych komitetu, Organizacji Społecznej utworzyła się wzdłuż ulic: Ks. Bandurskiego, na spotkanie szpalerów. Defiladom przystąpią i uczestniczą w uroczystości przyjęcia honoru: Biuro m. Dworca kolejowego, ulicami: Wesoła, Sienkiewicza, Pierackiego, Bandurskiego, do Domu W. F. I. P. W. oraz dostarcza informacji adresowanych przez Komitet Zarządu Miastowego (adres: 13, 24).

KOMITET OBYWATELSKI

12. Afisz z programem uroczystości z okazji przybycia do Kielc Marszałka E. Rydza Śmigłego w związku z nadaniem sztandaru pułkowego dla 2. Pułku Artylerii Lekkiej Legionów, 1937 r., Akta miasta Kielc, sygn. 2287.